

I S T O R I E

Născut în 1965, jurnalistul și scriitorul german Kai Strittmatter a făcut studii de sinologie la München, la Xi'an (Republica Populară Chineză) și la Taipei (Taiwan). Din 1997 este corespondent al ziarului *Süddeutsche Zeitung*: în primii 8 ani, în China, apoi între 2005 și 2012 în Turcia, iar din 2012 din nou la Beijing. Este autorul bestsellerului *Gebrauchsanweisung für China / Ghid de utilizare pentru China* (2022) și este considerat unul dintre cei mai buni cunoscători ai Chinei din Germania. Pentru *Die Neuerfindung der Diktatur (Noua dictatură)* (2018), a cărui versiune în limba engleză a fost inclusă de *Washington Post* pe „Lista celor mai importante cărți de non-ficțiune ale anului 2020“, autorul a primit, în cadrul ediției din 2019 a Târgului de Carte de la Frankfurt, getAbstract International Book Award, după ce în 2014 îi fusese decernat prestigiosul Theodor Wolff Prize la categoria Reportaj/Eseu/Analiză pentru reportajul intitulat „Wolfskind“.

KAI STRITTMATTER

Prefață de
THIERRY WOLTON

**Noua dictatură
Supravegherea
digitală** ca politică de stat
în China

Traducere din germană
de Alexandrina Panaite-Cserkés

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Master Print Super Offset

Kai Strittmatter

Die Neuerfindung der Diktatur.

*Wie China den digitalen Überwachungsstaat
aufbaut und uns damit herausfordert*

© 2018 Piper Verlag GmbH, München/Berlin

All rights reserved.

© HUMANITAS, 2024, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Strittmatter, Kai

Noua dictatură: Supravegherea digitală ca politică
de stat în China / Kai Strittmatter; trad. din germană
de Alexandrina Panaite-Cserkés; pref. de Thierry Wolton. –
București: Humanitas, 2024

ISBN 978-973-50-8325-0

I. Panaite-Cserkés, Alexandrina (trad.)

II. Wolton, Thierry (pref.)

32

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

CUPRINS

<i>Prefață de Thierry Wolton</i>	7
O NOUĂ CHINĂ, O NOUĂ LUME	
O prefață	15
CUVÂNTUL	
Autocratul ne răpește limbajul	29
PUȘCA	
Teroarea și legea se completează reciproc	43
STILOUL	
Cum funcționează propaganda	57
REȚEAUA	
Cum a învățat Partidul să iubească internetul	68
FOAIA DE HÂRTIE	
De ce poporul trebuie să uite	110
MANDATUL CERULUI	
Partidul și-a ales un împărat	129
VISUL	
Karl Marx și Confucius învie, mână-n mână cu marea națiune	142
OCHIUL	
Partidul face un update al conducerii cu ajutorul inteligenței artificiale	163
OMUL NOU	
<i>Big data</i> și un sistem de credit social dau naștere unui supus cuminte	205

SUPUSUL	
Dictatura schilodește sufletele	223
CASA DE FIER	
Câțiva încăpățânați refuză să mintă	239
PARIUL	
Puterea își pune singură bețe-n roate	246
ILUZIA	
Fiecare își imaginează propria Chină	256
LUMEA	
Cum își exercită China influența	262
VIITORUL	
Toate drumurile duc la Beijing	301
<i>Mulțumiri</i>	315
<i>Note</i>	317

PREFAȚĂ

de Thierry Wolton

Traducere din franceză
de Mona Antohi

Există două feluri de a aprecia evoluția actuală a Chinei: să vezi în ea fie un antimodel, fie orizontul nostru viitor. Oricare ar fi ele, aceste perspective nu sunt deloc îmbucurătoare.

Autoritățile chineze revendică statutul de antimodel, considerând că descind din marxism-leninism, care, așa cum știm, se pretinde antiteza capitalismului, chiar dacă, potrivit unei glume bine cunoscute, în vreme ce unul este exploatarea omului de către om, denunțată de Marx, celălalt (comunismul) e invers! Beijingul nu ascunde că vrea să impună acest antimodel ca pe o nouă ordine mondială, conducătorii chinezi fiind convinși că, în fond, comunismul rămâne viitorul omenirii. Am greși ridiculizând această idee: defuncții responsabili sovietici au crezut până în ultima clipă în acest deznodământ, așa cum demonstrează arhivele Biroului Politic al PCUS scoase la lumină după prăbușirea URSS. În timp ce imperiul se clătina, se vorbea în cea mai pură limbă de lemn, laitmotivul fiind lupta de clasă, imperialismul odios și ineluctabila victorie a socialismului. Nu încape îndoială că acest discurs e valabil și pentru instanțele supreme chineze.

China e un antimodel și prin modul în care folosește cele mai rele metode ale capitalismului, exploatând cu nerușinare mâna de lucru a migranților, mulți dintre ei veniți din sate, reținuți în uzinele care-i angajează după ce actele necesare pentru a călători în țară le-au fost confiscate. Acest „miracol chinez“, atât de lăudat la începutul anilor 2000 de magnații noștri, uluiți de ratele de creștere anunțate, a fost posibil

datorită sutelor de miliarde de dolari investiți de capitaliștii occidentali, în perspectiva de a-și vinde produsele mulțimii consumatorilor care-i așteptau. China comunistă, care în materie de industrie grea se află încă la nivelul unui capitalism de secol XIX, e cu adevărat un antimodel. Ea nu încarnează un viitor luminos, ci un coșmar al trecutului.

A vedea China ca pe orizontul nostru reprezintă ceva mai complex, în special mai îngrijorător: nu se pune problema că va face în cele din urmă să triumfe cu forța modelul ei politic, ci că lumea va avea tendința să-i semene, mai cu seamă în materie de guvernare. Aceasta e perspectiva cutremurătoare pe care o lasă să se întrevadă cartea lui Kai Strittmatter, corespondent al *Süddeutsche Zeitung* la Beijing vreme de paisprezece ani. Orizontul cu pricina nu se referă la ideologie – cine poate crede că Beijingul ar face să triumfe comunismul la scară mondială? –, ci la influența tehnologică, altfel spus la mijloacele oferite de acum înainte de instrumentele digitale pentru a supraveghea, încadra, condiționa, amuza o populație, astfel încât puterea care le folosește să devină stăpână în toate domeniile. Sovietele plus electrificarea, spunea Lenin în legătură cu socialismul; pentru conducătorii chinezi, această formulă a devenit partidul-stat plus digitalizarea.

Dictatura 2.0 descrisă de Strittmatter îți îngheață sângele în vine; ajungi să crezi că dictatura proletariatului *old fashion* era de fapt artizanală, ba chiar te trezești că-i mulțumești cerului că stalinismul sau maoismul nu au avut la dispoziție, la vremea lor, mijloacele de control oferite acum de Internet și aplicațiile sale: teroarea exercitată ar fi fost și mai cumplită, dacă e cu puțință așa ceva. China comunistă pusă sub ochiul unui Big Brother digital, cum o înfățișează această carte, anunță ce e mai rău, pentru țara respectivă și restul omenirii. Iată câteva caracteristici ale acestei dictaturi 2.0.

Poporul chinez trăiește sub regimul unui Intranet izolat de webul mondial, supravegheat în permanență de o poliție cibernetică ce veghează la respectarea acestei frontiere. În acest spațiu circumscris, partidul-stat este stăpânul conținutului, precum și al felului în care sunt folosite instrumentele

aferente. Conținutul constă în a difuza propaganda regimului, a cenzura ceea ce e contrar intereselor sale, a deturna atenția internautului: membrii partidului au obligația să descarce aplicațiile care răspândesc vorbele înțelepte ale numărului 1; algoritmi urmăresc cuvintele interzise – libertate, Taiwan, Tian'anmen –, a căror utilizare poate atrage după sine arestarea vinovaților și închiderea site-ului; trollii sau militanții intervin pe rețelele sociale pentru a împiedica schimburile considerate, printre altele, periculoase politic, aflate sub influența occidentală din punct de vedere cultural și îndrăznețe din punct de vedere sexual. Webul devine astfel un instrument de condiționare, un mijloc de închidere, o metodă de abrutizare, cu difuzarea masivă a conținuturilor orientate politic, marcate mai ales de puternice sentimente antioccidentale.

Întreprinderile chineze de pe Net nu au libertatea de a distribui ce vor. Responsabilii lor, aflați la chereumul partidului, pot să fie marginalizați și să dispară de pe o zi pe alta. Miliardarul Jack Ma, emblematicul patron al platformei Alibaba, a căzut de pe pedestalul său pentru că a criticat gestiunea prea prudentă a Partidului Comunist Chinez în sectorul financiar electronic. Chiar și giganții occidentali ai webului trec pe sub furcile caudine ale partidului, îl acceptă din cupiditate, pretinzându-se, în afara granițelor Chinei, garanții libertății de expresie pe Internet. De la intrarea sa pe piața chineză, în 2017, Apple a eliminat de exemplu mii de aplicații pe App Store-ul local, printre care cele având legătură cu ziarele străine, site-urile de întâlniri homosexuale, mesageriile criptate sau site-urile de pariuri și servicii care permit evitarea cenzurii.

Partidul-stat intervine și în ceea ce privește buna utilizare a Internetului, mai ales cel care-i vizează pe tineri. Jocurile video trebuie practicate doar trei ore, la sfârșitul săptămânii, sau o oră pe zi în perioada vacanțelor școlare. Poliția webului are sarcina de a veghea la respectarea acestei dispoziții. „Epușarea Netului de influențele rele“, capabile să pervertească tineretul, este o altă obsesie a regimului. Algoritmi folosiți pe rețelele sociale sunt supuși aprobării administrației naționale

a cyberspațiului, pentru „a asigura respectarea valorilor tradiționale“ și „a transmite o energie pozitivă“. Clasamentele starurilor după cota lor de popularitate sunt interzise: vedetele și influențerii cu „opinii incorecte politic“ sau cu „stil efeminat“ nu sunt acceptați; orice conținut senzaționalist, hedonist, ostentativ este suprimat.

„Rețeaua cerului“ (Skynet), nume dat de partidul-stat mijloacelor de supraveghere a spațiului public, se dorește a fi „ochii care veghează asupra Chinei“. Cealaltă expresie utilizată, „ochii libelulei“, se referă la nenumăratele fațete cu care e înzestrată insecta pentru a vedea totalitatea mediului său înconjurător, de aproape și de departe. Ciudat e că regimul khmerilor roșii, în Cambodgia, care a reușit în anii 1970 să extermine aproape o treime din populația țării, spunea că partidul are ochi de ananas, cărora nu le scapă nimic. Filiația comunistă e clară, China beneficiind de performanțele suplimentare ale digitalizării. Rețeaua trebuie să înlesnească „pilotajul social“ și „să joace un rol de neînlocuit în menținerea efectivă a stabilității sociale“, potrivit discursului oficial. Aproape 400 de milioane de camere de supraveghere au menirea de a asigura acest lucru; lor li se adaugă o rețea de calculatoare capabile să prelucreze simultan imaginile a 100.000 dintre ele prin algoritmi.

Recunoașterea facială, cuplată adesea cu softuri de recunoaștere a mersului, este cheia reglării vieții cotidiene a cetățeanului chinez: pentru a avea acces la mijloacele de transport în comun, pentru a lua un bilet în gară, pentru a face cumpărături în supermarketurile automatizate, inclusiv pentru a obține de la distribuitorii de hârtie igienică cei 60 cm autorizați în toaletele Templului Cerului din Beijing. În marile orașe, pietonul care nu traversează strada regulamentar sau nu respectă semnalizarea își poate vedea chipul afișat pe un ecran video gigantic. În școli, camerele de supraveghere îi monitorizează pe elevi ca să detecteze lipsa de atenție și starea de spirit. Grație stilourilor digitale distribuite, profesorii pot supraveghea în direct felul în care se iau notițe și sângețea

la cursuri. La cantină trebuie să-ți arăți chipul pentru a-ți primi porția, la fel la bibliotecă pentru a împrumuta o carte.

Când cumperi un telefon mobil trebuie să-ți înregistrezi fața ca să obții o cartelă SIM, iar când închiriezi o bicicletă știi că datele bancare și deplasările sunt urmărite. Ansamblul acestor informații se adaugă la cele adunate în același timp pe web pornind de la „amprente” lăsate de utilizatorii săi. Un Cloud al poliției stochează toate aceste indicații, completate de datele biometrice, amprente digitale, ADN, coordonatele GPS, numerele cardului de fidelitate de la diverse supermarketuri, livrările prin curier, comenzile de mâncare etc., până și conținutul dosarelor medicale. În domeniul *big data*, poliția chineză se străduiește să pună în funcțiune un sistem de alertă preventiv capabil să identifice comportamentele anormale – de la toxicoman la contestatar – ale tuturor celor care amenință să submineze stabilitatea socială.

Numeroase întreprinderi din sectorul noilor tehnologii participă în China la această închidere generală. Alibaba își asumă difuzarea gândirii numărului 1 pe rețelele sale; WeChat, aplicația care îți permite să discuți cu prietenii, să faci comentarii, să cumperi online, să plătești facturile etc., dezvăluie poliției diversele activități ale abonaților săi; Tencent veghează la respectarea cenzurii pe rețelele sociale; datele culese de la sutele de milioane de internauți care vizionează clipurile muzicale de pe TikTok în lume sunt stocate de autoritățile chineze; operatorul Huawei a înlocuit mult timp forțele de ordine în utilizarea recunoașterii vocale și faciale. Întreprinderile străine nu rămân mai prejos: Microsoft a lucrat cu organizații asociate cu armata chineză în proiecte vizând inteligența artificială și recunoașterea facială; Android, sistemul de operare sponsorizat de Google, a pus la punct un soft capabil să înregistreze ce se scrie pe tastatura unui laptop.

Un „sistem de fiabilitate socială”, conform denumirii sale oficiale, supervizează acest control de masă, punându-i la index pe cetățenii recalcitranți, recompensându-i pe cei merituoși, în funcție de datele adunate grație instrumentelor digitale. Creditul social atribuit fiecărui chinez determină viața sa în

societate în funcție de respectarea sau nerespectarea normelor impuse de putere. „Cei demni de încredere vor putea să hoinărească liber, dar trădătorii nu vor mai putea face nici un pas“, precizează Consiliul de Stat chinez menit să aprecieze „legalitatea“ sistemului. Pierderea creditului social antrenează sancțiuni în cascadă: cetățenii respectivi nu mai pot postula pentru funcții oficiale (la nivel de guvern, regiune, municipiu); constată că le este limitat sau interzis accesul la creditele bancare sau la polițele de asigurare; nu au voie să călătorească niciodată cu avionul sau cu trenurile de mare viteză, nici să meargă în străinătate; accesul la Internet este restrâns, iar copiii nu au dreptul să frecventeze cele mai bune școli.

Viața unui paria chinez devine un infern, mai ales dacă e pus de justiție pe lista neagră. Portretul lui e proiectat pe ecranele din orașul în care locuiește, identitatea lui e afișată pe ziduri. TikTok difuzează imaginile celor dați în urmărire. Telefonul mobil al cetățeanului rău este echipat cu o sonerie specială, astfel încât cetățenii buni să știe cu cine au de-a face; o aplicație instalată pe aparatul său îi semnalează prezența pe o rază de 500 m, grație geolocalizării; atunci când ia legătura cu altcineva, comportamentul său inadecvat îi este reamintit interlocutorului, care trebuie să-l îndemne să-și respecte obligațiile.

Decăderea socială este marea teamă a chinezilor; creditul social reprezintă un instrument de constrângere eficient, care-i determină să se supună pe cei care vor să trăiască fără opreliști. „Poate că unii se simt amenințați de tehnologia care practic pune pe toată lumea sub lentila unui microscop“, a recunoscut *Cotidianul poporului*, organul Partidului Comunist, în momentul implementării sistemului la sfârșitul anului 2017, „dar marea majoritate se simte în siguranță, deoarece știe că tehnologia e pe mâini bune“. Mândru de ordinea socială asigurată, Xi Jinping vorbește de „dictatura democratică populară“, transcriere, în era digitală, a „democrațiilor populare“ din epoca sovietică, care nu erau nici democratice, nici populare.

Istoria, cultura, ideologia, exercitarea puterii proprii Chinei pot fi invocate pentru a explica obsesia partidului-stat de a vrea să controleze totul. Chiar și așa, Beijingul arată până unde e capabilă să meargă puterea politică pentru a-i constrânge pe cetățeni prin intermediul digitalizării. Ar fi o nai-vitate să sperăm că această amenințare rămâne circumscrisă acestui gigant din Asia, să credem că poporul chinez va fi veșnic singura victimă a acestor derive. În materie de supraveghere, ca și în sfera militară, experiența demonstrează din păcate că mijloacele aflate la dispoziție sfârșesc întotdeauna prin a fi utilizate de putere.

În accepțiunea sa cea mai amplă, statul e util pentru a organiza viața comună, a face să se respecte echitatea, a garanta securitatea cetățenilor, a asigura drepturile fiecăruia, a apăra suveranitatea țării; nici un mijloc nu trebuie neglijat când e vorba de împlinirea acestor misiuni. În aceste domenii de forță, digitalizarea aduce îmbunătățiri pe care cei însărcinați să guverneze nu le pot ignora dacă nu vor să eșueze. Altfel spus, oricât de exagerat ar părea felul în care comuniștii chinezi folosesc noile tehnologii, ei arată calea care duce la un întreg stat securizant, cu prețul unei supravegheri generalizate. De-a lungul secolelor, progresul tehnic a fost întotdeauna integrat în modul de guvernare, pentru o perfecționare mai accentuată în ce privește reglementarea societății. Era digitală nu face excepție.

Umbra unei posibile sinizări a webului și a utilizării sale nu se măsoară doar în termeni de securitate sporită. Controlul conținuturilor și al operatorilor înșiși, în numele unei etici guvernamentale care se vrea mai justă decât exploatarea comercială a datelor de către diverși operatori privați, apropiere politicile etatiste, indiferent de culoarea lor. Există o convergență a sistemelor. Legile (junglei) capitalismului cedează teren în fața voinței guvernanților – sau a instituțiilor supra-naționale – de a disciplina lanțul complet al webului pentru binele comun. Nici un stat nu se poate priva de instrumentele capabile să reglementeze societatea, după cum nici un stat

nu poate admite ca un alt tip de putere decât a sa să-i facă vreo concurență.

În subtitlul cărții lui, Strittmatter ne previne că China are totodată ambiția de a supraveghea restul omenirii, nu ca urmare a cuceririlor militare clasice, ci prin generalizarea mijloacelor de control pe care acest regim le-a instaurat și care sunt capabile să inspire orice alt tip de autoritate publică în lume. În jur de treizeci de țări folosesc deja tehnologia și competența chineze pentru a-și monitoriza poporul. Criza sanitară mondială pe care am traversat-o, care a generat la scară planetară măsuri de supraveghere fără precedent, chiar și în statele democratice, tocmai datorită digitalizării, în numele ocrotirii sănătății, poate fi percepută ca un avertisment. Viitorul nu e niciodată gata scris, din fericire. A-i cunoaște potențialele capcane reprezintă totuși un mijloc de a le evita. La asta contribuie lectura de față.

O NOUĂ CHINĂ, O NOUĂ LUME

O PREFAȚĂ

China pe care o știam nu mai există. China care ne-a însoțit în ultimele patru decenii, China „reformei și deschiderii“, face acum loc pentru ceva nou. Este timpul să luăm aminte. Să privim într-acolo. În China ia naștere ceva ce lumea nu a mai văzut până acum. O țară nouă, un regim nou. Este timpul să luăm aminte și la noi înșine. E timpul pentru introspecție: suntem pregătiți pentru asta? Căci un lucru devine tot mai limpede: în următoarele decenii, cea mai mare provocare pentru democrațiile noastre, pentru Europa, nu va fi Rusia, ci China. Acasă, această Chină lucrează la statul bazat pe supravegherea digitală perfectă, iar inginerii săi de suflete meșteresc din nou la „omul nou“, la care visau deja Lenin, Stalin și Mao. Această Chină ar dori să modeleze restul lumii după chipul ei.

Partidul Comunist Chinez (PCC) și-a așezat președintele, Xi Jinping, acolo unde nu a mai stat nimeni după Mao Zedong. Chiar în vârf. Deasupra lui, numai cerul. China are acum din nou un „cârmaci“. Xi este cel mai puternic lider chinez din ultimele decenii și conduce o Chină care nu a mai fost de secole atât de puternică. O națiune care s-a pornit cu multă ambiție să devină și mai puternică – economic, politic, militar. O națiune pentru care autodistrugerea Occidentului a venit ca o mană cerească. Un regim care, prin tehnologiile informației din secolul XXI și posibilitățile lor complet noi de control și manipulare, dispune de instrumente de putere pe care nici un dictator nu le-a mai avut până acum. Și iată cum Xi și

partidul său și-au propus să reinventeze dictatura pentru era informațională. Într-o competiție deliberată cu sistemele occidentale. Iar acest lucru are consecințe majore pentru democrațiile lumii.

Proiectul Partidului Comunist Chinez este ambițios chiar și pentru propria țară, însă puterea autocratului asupra sufletelor supușilor nu trebuie subestimată. Aparatul poate șterge nu doar viața, ci, în primul rând, sufletele, ca apoi să le reformateze. Acest lucru s-a vădit în chip exemplar odată cu masacrul din Piața Tian'anmen din 1989 și anii care au urmat. Pe 4 iunie 2019 s-au împlinit 30 de ani de la represiunea sângeroasă a mișcării democratice chineze. Și Partidul a avut motive să sărbătorească: retrospectiv, actul său de violență a fost un succes, unul mult mai mare decât și-ar fi putut imagina cineva la acea vreme. Actul sângeros i-a dat un nou suflu. Și i-a oferit un nou prilej să demonstreze de ce era în stare aparatul său de control al minții, cu mult înainte de epoca digitalizării: în China de astăzi, până și amintirea masacrului a fost practic ștearsă. Uitarea comandată de stat este desăvârșită. Iar PCC știe la fel de bine ca George Orwell că cine stăpânește trecutul stăpânește și viitorul.

Această carte este un mesaj din viitor. Dacă lucrurile vor merge prost. Din viitorul dumneavoastră. Din viitorul nostru. Și deocamdată lucrurile chiar merg destul de prost. Pentru dumneavoastră. Pentru noi. De aceea am scris această carte. Ea s-a născut în noaptea în care Donald Trump a fost ales președintele Statelor Unite ale Americii și a fost încheiată în lunile în care Xi Jinping a devenit un „ales al istoriei“, după cum scria *Căutarea Adevărului*, ziarul Școlii de Partid de la Beijing. Istoria este adesea un curent lent, de care ne lăsăm purtați, fără măcar să ne dăm seama că el curge. Deocamdată lucrurile stau altfel. Nu poți evita senzația că ești martor la unul dintre acele momente în care spectacolul numit istorie devine aproape palpabil. Se întâmplă ceva. Cu noi. Și cu China. Iar cele două părți nu mai pot fi separate.

De douăzeci de ani încoace văd ce înseamnă viața după desființarea adevărului, cufundată în „fake news“, manipulată

prin „fapte alternative“. Încă de când eram corespondent în Turcia (din 2005 până în 2012), însă mai ales în China: am studiat în China în anii '80, apoi am lucrat ca jurnalist, prima dată din 1997 până în 2005, după aceea din 2012 până în 2018. Guvernarea prin minciună este probabil la fel de veche precum însăși guvernarea, și totuși, în Occident, ne șochează întoarcerea autocrațiilor și a celor care încearcă să devină astfel, iar odată cu ei revenirea în mijlocul nostru a minciunii sfruntate ca instrument de putere. Ne obișnuiserăm cu convingerea confortabilă că aceste tehnici și sistemele politice aferente ar fi modele depășite. Autocrații de pretutindeni adulmecă oportunități și își dau mâna cu populiștii de scandal din țările noastre. Se apropie o furtună teribilă pentru Europa, pentru democrații. Și în timp ce toată lumea vorbea despre Trump și despre ruși, multă vreme prea puțini au vorbit despre China.

Xi Jinping a promis poporului său și lumii întregi „o nouă eră“ și, într-adevăr, el construiește o nouă Chină. Atât poporul, cât și lumea au motive de neliniște. Dacă Deng Xiaoping recomanda pragmatism, Xi Jinping omagiază din nou ideologia: el îl predică pe Marx și îl pune în practică pe Lenin cu un elan și cu o severitate care de mult nu au mai fost văzute, și pentru că simte că Marx nu le mai spune multora nimic, le dăruiește la pachet Confucius și un naționalism frenetic. Dacă Deng propovăduia țării deschidere și curiozitate, Xi o izolează din nou.

Nu este ca și cum Xi ar impune ceva cu forța partidului său, din contră: îi împlinește cele mai ascunse dorințe, cu o forță uimitoare. Și asta după ce nu puține cadre de partid se întrebau în secret la ce mai este bun Partidul, acest hârb vechi de aproape o sută de ani, cu o ideologie depășită de mult, dintr-o epocă de mult apusă. Dar când Partidul începea deja să miroasă a descompunere Xi i-a insuflat din nou forță și disciplină, când băjbăia fără direcție i-a insuflat hotărâre. Iar Partidul îi mulțumește, primindu-l în panteonul marilor gânditori încă din timpul vieții și îl înzestreaază cu o putere aproape nelimitată. Xi le reamintește tuturor că această țară a fost cândva prada Partidului, care a cucerit-o într-un război civil.